

Zagadnienia do egzaminu z gramatyki opisowej języka polskiego

Fonetyka i fonologia

1. Przedmiot i działy fonetyki. Pojęcie głoski, głoska a litera. Mowa a pismo. Podstawowe zasady pisowni polskiej.
2. Narządy mowy i ich funkcje w procesie mówienia.
3. Charakterystyka artykulacyjna i akustyczna samogłosek polskich i ich klasyfikacja.
4. Charakterystyka artykulacyjna i akustyczna spółgłosek polskich właściwych i ich klasyfikacja.
5. Spółgłoski miękkie. Istota miękkości. Spółgłoski palatalne i spalatalizowane. Asynchroniczna i synchroniczna wymowa spółgłosek spalatalizowanych.
6. Głoski przejściowe (półsamogłoski) i, u. Głoski sonorne.
7. Realizacja polskich samogłosek nosowych w różnych kontekstach fonetycznych. Tendencje do odnosowania i dyftongizacji samogłosek nosowych we współczesnej wymowie polskiej. Wtórne samogłoski nosowe.
8. Upodobnienia fonetyczne, ich istota i klasyfikacja. Uproszczenia grup spółgłoskowych. Wpływ tempa mówienia na procesy asymilacji głosek.
9. Regionalne cechy wymowy ogólnopolskiej.
10. Pojęcie sylaby. Charakterystyka fonetyczna akcentu polskiego. Enklityki i proklityki. Wyjątki od paroksytonicznego akcentowania wyrazów.
11. Cechy dystynktywne i konstytutywne dźwięków mowy. Cechy redundantne dźwięków mowy.
12. Pojęcie fonemu. Fonelem a głoska. Różne definicje fonemu. Allofony (warianty fonemu).
13. Warianty kombinatoryczne i fakultatywne współczesnej polszczyzny ogólnej.
14. Pojęcie korelacji fonologicznej. Korelacje fonologiczne we współczesnej polszczyźnie.
15. Neutralizacja opozycji fonologicznych.
16. Ogólna charakterystyka polskiego systemu fonologicznego. Cechy dystynktywne polskich fonemów spółgłoskowych. Korelacje fonologiczne w obrębie spółgłosek. Ważniejsze warianty spółgłoskowe (kombinatoryczne i fakultatywne). Korelacja dźwięczności i bezdźwięczności. Regionalne różnice w jej neutralizacji (tzw. „warszawska” i „krakowska” wymowa międzywyrazowa). Różne ujęcia korelacji twardych i miękkich spółgłosek wargowych w związku ze zjawiskiem synchronicznej i asynchronicznej realizacji palatalizacji.
17. Cechy dystynktywne polskich fonemów samogłoskowych. Ogólna charakterystyka polskiego systemu wokalicznego. Różne interpretacje stosunku i:y, ich związek z ujęciem opozycji miękkich i twardych spółgłosek wargowych. Jednofonemowość i dwufonemowość nosówek.

Morfologia – zagadnienia ogólne

1. Rola podsystemu morfologicznego w strukturze języka. Cechy polszczyzny jako języka fuzyjnego: wielofunkcyjność końcówek fleksyjnych, kumulacja funkcji w jednym wykładniku, syntetyczny charakter form fleksyjnych. Formy analityczne i pozycyjność w strukturze polszczyzny.
2. Podstawowe jednostki analizy morfologicznej. Pojęcie morfemu. Klasyfikacja morfemów: semantyczne–syntaktyczne, leksykalne–gramatyczne. Zasadnicze typy morfemów gramatycznych: syntaktyczne i słowotwórcze. Klasyfikacja formalna morfemów gramatycznych.
3. Pojęcie alomorfu i morfonemu. Alternacje morfonologiczne współczesnego języka polskiego. Zjawisko supletywizmu.
4. Leksem. Wyraz tekstowy.
5. Podstawy klasyfikacji wyrazów na części mowy.

Zagadnienia do egzaminu z gramatyki opisowej języka polskiego

6. Granice między fleksją a słowotwórstwem (zjawiska przejściowe, np. nomina actionis na -nie, -cie; przysłówki odprzymiotnikowe).

Słowotwórstwo

1. Miejsce słowotwórstwa w systemie językowym – słowotwórstwo a morfologia, słowotwórstwo a fleksja.
2. Podstawowe pojęcia słowotwórstwa. Słowotwórstwo diachroniczne i synchroniczne. Pojęcie wyrazów pochodnych genetycznie i synchronicznie (wyrazy motywowane). Wyrazy słowotwórczo niepodzielne. Zjawisko leksykalizacji formacji słowotwórczych.
3. Pojęcie motywacji słowotwórczej. Parafraza słowotwórcza.
4. Temat słowotwórczy (baza, podstawa słowotwórcza) i formant słowotwórczy.
5. Złożenia i derywaty. Derywaty właściwe i asocjacyjne. Derywaty regularne semantycznie i nieregularne semantycznie.
6. Typy tematów słowotwórczych: równe tematów fleksyjnym wyrazów motywujących, wyrażeniom przyimkowym, dwu tematów fleksyjnym (złożenia); tematy słowotwórcze rozszerzone i zdeintegrowane.
7. Typy formantów słowotwórczych: afiksalne, alternacyjne, paradygmatyczne, prozodyczne, zmiana funkcji składniowej.
8. Typy derywacji ze względu na rodzaj formantu: afiksalna, alternacyjna, paradygmatyczna, prozodyczna, syntaktyczna. Kontaminacja. Uniwerbizacja.
9. Funkcje formantów: semantyczna, syntaktyczna. Relacje semantyczne między tematem słowotwórczym a formantem. Klasyfikacja derywatów ze względu na funkcje formantu: transpozycyjne, mutacyjne, modyfikacyjne.
10. Wielomotywacyjność derywatów.
11. Wartość kategoriałowa derywatu. Kategoria słowotwórcza. Typ słowotwórczy. Regularność i nieregularność semantyczna.
12. Klasyfikacja słowotwórcza rzeczowników. Rzeczowniki odczasownikowe, odrzeczownikowe, odprzymiotnikowe, od wyrażań przyimkowych. Kategorie słowotwórcze rzeczownika. Charakterystyka rzeczowników złożonych. Różne interpretacje słowotwórcze skrótowców.
13. Charakterystyka słowotwórcza przymiotników.
14. Charakterystyka słowotwórcza czasowników dewerbalnych. Problem aspektu i rodzajów czynności.
15. Charakterystyka słowotwórcza czasowników denominalnych.
16. Charakterystyka słowotwórcza przysłówków we współczesnej polszczyźnie ogólnej.
17. Produktywne typy słowotwórcze współczesnej polszczyzny ogólnej.
18. Powstawanie nowych formantów afiksalnych – perintegracja i absorpcja morfologiczna.

Fleksja

1. Zasadnicze pojęcia fleksji. Pojęcie kategorii morfologicznej. Kategorie fleksyjne i klasyfikacyjne. Kategoria fleksyjna syntaktycznie zależna i syntaktycznie niezależna (kategorie gramatyczne syntaktyczne i semantyczne). Pojęcie paradygmatu. Forma fleksyjna i jej składniki: temat fleksyjny i flektyw. Flektyw a końcówka fleksyjna. Kategorie imienne i kategorie werbalne.
2. Kategoria rodzaju gramatycznego we współczesnej polszczyźnie ogólnej.
3. Kategoria liczby we współczesnej polszczyźnie ogólnej. Policzalność, niepoliczalność desygnatów. Singularia i pluralia tantum.
4. Kategoria przypadku we współczesnej polszczyźnie ogólnej.

Zagadnienia do egzaminu z gramatyki opisowej języka polskiego

5. Kategorie morfologiczne stopnia, czasu, trybu, strony, aspektu i ich morfologiczne wykładniki.
6. Fleksja rzeczownika. Kryteria podziału rzeczowników na typy deklinacyjne. Charakterystyczne właściwości deklinacyjne rzeczowników. Formy oboczne i synkretyczne. Kryteria repartycji końcówek współfunkcyjnych w poszczególnych przypadkach. Alternacje morfonologiczne w temacie fleksyjnym. Zagadnienie wołacza. Zakres zjawiska synkretyzmu. Osobliwości w odmianie rzeczowników.
7. Odmiana przymiotnika. Zakres synkretyzmu form przymiotnikowych. Relikty deklinacji niezłożonej. Supletywizm form przymiotnika. Kategorie stopnia: stopniowanie syntetyczne i analityczne.
8. Typy deklinacji zaimków.
9. Deklinacja liczebników.
10. Odmiana czasowników. Dwa tematy formotwórcze czasownika i oparte na nich formy. Formy tworzone przez czasowniki dokonane i niedokonane. Kategorie osoby. Formy osobowe i nieosobowe. Wtórne użycie formy liczby mnogiej (pluralis majestaticus). Kategorie czasu. Wtórne funkcje form czasu teraźniejszego i przyszłego. Kategorie trybu. Kategorie strony, jej rola syntaktyczna. Konstrukcje fuzyjne, aglutynacyjne, analityczne. Nieodmienne formy czasownika. Rodzaje imiesłowów i sposoby ich tworzenia. Alternacje morfonologiczne zachodzące w koniugacji. Kryteria podziału czasowników na gromady koniugacyjne.

Składnia

1. Miejsce składni w systemie językowym. Podstawowe jednostki składniowe: wypowiedzenie i grupa syntaktyczna.
2. Pojęcie składnika syntaktycznego. Składnik a wyraz. Wyrazy niebędące składnikami. Typy składników wielowyrazowych. Podział wypowiedzenia na składniki bezpośrednie.
3. Pojęcie konotacji i jej podstawowe rodzaje (kategorialna, formalno-gramatyczna, obligatoryjna, fakultatywna). Właściwości konotacyjne poszczególnych części mowy.
4. Konotacja czasownika jako czynnik zdaniotwórczy. Istota predykcji. Modalność i jej wykładniki.
5. Schematy konstrukcji składniowych i ich tekstowe realizacje. Morfologiczne, leksykalne i pozycyjne środki budowy konstrukcji składniowych.
6. Klasyfikacja wypowiedzeń: werbalne i niewerbalne. Wypowiedzenia oznajmujące, pytajne, żądające. Zabarwienie emocjonalne wypowiedzeń.
7. Cechy prozodyczne konstrukcji składniowych. Funkcje intonacji (delimitacyjna, modalna), pauzy i akcenty zdaniowe.
8. Zespoły składniowe w wypowiedzeniu rozwiniętym: równorzędne, nierównorzędne. Związek orzekający i określający. Stosunki syntaktyczne w związkach składniowych: składnia zgody, rządu i przynależności. Problem akomodacji.
9. Budowa wypowiedzenia pojedynczego. Rodzaje podmiotu. Typy orzeczenia. Klasyfikacja przydawek. Typy dopełnień. Rodzaje okoliczników. Określenie predykatywne.
10. Funkcjonalna i formalna klasyfikacja wypowiedzeń złożonych współrzędnie.
11. Budowa wypowiedzeń podrzędnie złożonych. Rodzaje związku między wypowiedzeniem podrzędnym a nadrzędnym: uzupełnianie i rozwijanie. Klasyfikacja wypowiedzeń podrzędnych ze względu na cechy funkcjonalne i formalne. Wskaźniki zespolenia. Szyk wypowiedzeń składowych w wypowiedzeniu złożonym.
12. Budowa wypowiedzeń wielokrotnie złożonych.
13. Środki zapewniające spójność wypowiedzi. Wskaźniki nawiązania.
14. Główne różnice między składnią języka pisanego a składnią języka mówionego.